

Vizuálne prvky v kronikách Pionierskej organizácie Socialistického zväzu mládeže v obdobiach socializmu

Visual Elements in the Chronicles of the Pioneer Organization of the Socialist Youth Union during the Socialism

Janette Gubricová

Katedra pedagogických štúdií, Pedagogická fakulta, Trnavská univerzita v Trnave

Abstract: Chronicles of the pioneer organization of the socialist youth union have been fulfilling a several important tasks during the socialist era. It documented its activities, while fulfilling an ideological function. They were a subject of scrutiny and evaluation, so each of the pioneering organizations elaborated them usually very responsibly and conscientiously. An important part of the chronicle was also illustrations, photographs, leaves, postcards and other artifacts. The chronicles were supplemented, and in another way documented the work of the pioneer organization of the socialist youth union. The aim of the contribution is to identify individual visual elements in the pioneer organizations' chronicles and to examine their functions as well.

Keywords: Visual Element, Chronicle, Period of Socialism, Pioneer Organization of the Socialist Youth Union.

1 Úvod

Socializmus na území Československa patrí k pomerne málo preskúmaným obdobiam. V súčasnom období sa môžeme stretnúť so snahami rôznych autorov, ktorí sa vo svojej vedeckej práci zameriavajú práve na skúmanie uvedeného obdobia. Patria k nim napr. Kudláčová ed. (2017, 2018, 2019), Londák, Sikora, Londáková (2016), Belan (2015), Krankus (2018), Jašek (2012), Profantová (2005a, 2005b) a i., ktorí sa na základe rôznych metód skúmania usilujú o pravdivú reflexiu obdobia socializmu.

K zaujímavým zdrojom skúmania uvedeného obdobia patria kroniky. Tie v období socializmu zaznamenávali najvýznamnejšie udalosti rôznych organizácií, a tak predstavujú zaujímavý autentický materiál dokumentujúci spôsob fungovania rôznych organizácií.

Jednou z organizácií pôsobiacich v období socializmu bola Pionierska organizácia Socialistického zväzu mládeže (ďalej PO SZM). Zameriavala sa na činnosť s deťmi a mládežou, ktorú často využívala ako priestor pre implikáciu ideí komunizmu. Jej zámerom bola príprava detí a mládeže na život v socialistickej spoločnosti a na aktívnu činnosť v strane v období dospelosti. Práve kroniky pionierskych organizácií patria k autentickým dobovým materiálom, ktoré dokumentujú spôsoby práce s deťmi – iskrami a pioniermi a mládežníkmi – zväzákmi, v období socializmu, ale aj presah ideológie komunizmu do voľnočasových činností detí a mládeže (bližšie Gubricová, 2017, 2018, Bizová, 2018 a i.). Okrem textu boli významnou súčasťou kroník aj ilustrácie, fotografie, listy, pohľadnice a ďalšie artefakty, ktoré dopĺňali text kroník (Beňušková, 1994). V súčasnosti môžu slúžiť ako zaujímavý materiál odrážajúci viaceré vizuálne prvky, typické pre obdobie socializmu. Cieľom príspevku je identifikovať jednotlivé vizuálne prvky v kronikách pionierskych organizácií, popísať ich typy a skúmať ich funkcie.

2 Základná charakteristika kroník

Pojem kronika pochádza z gréčtiny (chronos – čas, vek, doba, lehota, prieťah; kronika – dejepisná kniha). Na Slovensku sa slovo kronika etablovalo z latinského výrazu libri chronici a označovalo letopisy. Kroniku je teda možné považovať za knihu, v ktorej sa opisujú udalosti v časovom slede, v akom sa odohrali. Je to naratívny historiografický prameň, ktorý zachytáva udalosti a ich vzájomné pôsobenie odohrávajúce sa na určitom území alebo v spoločenstve ľudí, ktorí sú združení na základe spoločného záujmu. Vedenie školských kroník v súčasnosti nie je povinné zo zákona. Napriek tomu sa v prevažnej väčšine základných, ale aj stredných škôl školské kroniky stále vedú. Tieto kroniky majú viac charakter pamätných kníh. Lepia sa sem fotografie a učitelia kroniky farebne bohato ilustrujú. Neraz v nich nájdeme pamätné zápisy, pod ktorými nechýbajú vlastnoručné podpisy návštev významných osobností v škole. (Krúpová, 2013)

V súčasnosti sa môžeme stretnúť aj s vedením kroniky na webe školy, a to nie len aktuálnej, ale aj pôvodnej. Viaceré školy na svojich stránkach sprístupňujú prepis alebo prefotenie pôvodných kroník (napr. ZŠ Lozorno).

Ako sme už uviedli, obsah školských kroník nie je záväzne daný. Mal by reflektovať najvýznamnejšie udalosti a akcie, ktoré sa v priebehu školského roka na škole udejú. Krúpová (2013, s. 70 – 73) uvádza ako témy vhodné do školskej kroniky nasledovné:

- Úvod (stručná charakteristika najvýznamnejších momentov dokumentovaného školského roka).
- Vedenie školy, organizačná štruktúra, zamestnanci školy (s dôrazom na personálne zmeny).
- Organizácia školy (počet žiakov, tried, skupín, učebný plán a učebné osnovy).
- Výsledky klasifikácie (prospech, správanie a dochádzka).
- Výsledky žiakov školy v záujmovej oblasti – v krúžkovej činnosti, umiestnenie žiakov na súťažiach a pod.
- Významné podujatia organizované školou.

- Inšpekčná a kontrolná činnosť.
- Spolupráca školy s radou školy, združením rodičov a priateľov školy a so žiackym parlamentom.
- Družobné vzťahy s inými školami.
- Významné návštevy na škole.
- Školské zariadenia.
- Ďalší rozvoj školy a školských zariadení.
- Školské noviny a časopisy.
- Mimoriadne udalosti v živote školy.
- Iné.
- Rozšírenia a doplnky k záznamom z minulých rokov.
- Opravy, značky, skratky a iné.

Súčasťou školských kroník môže byť sprievodná dokumentácia (fotografie, výstrižky z novín, videofilmov, zvukových nahrávok a pod.).

3 Kroniky v období socializmu

Kroniky nie sú fenoménom súčasnosti. Už v minulosti školy zaznamenávali najvýznamnejšie aktivity do školských kroník. Školy mali povinnosť viesť kroniky. Určilo im to Ministerstvo školstva a národnej osvety vyhláškou z roku 1921. Kroniky mali historický, dokumentačný a kultúrno-osvetový význam. Od roku 1948 im pribudla povinnosť viesť aj pionierske kroniky. (Horáková, 2009) Pionierska kronika obsahovala dokumenty, ktorými sa zachovala história, určité spomienky na významné udalosti či úspechy v činnosti pionierov. Tiež tu boli vlepopvané rôzne fotografie zo života pionierov, rôzne pozvánky či programy (Višňovský, Brindza, 1982). Pavlík a kol. (1985) uvádza, že za kroniku zodpovedal zvolený kronikár v spolupráci s ďalším aktívom. V niektorých školách viedli pionieri vlastné kroniky (v rámci skupiny aj v rámci oddielov). Zapisovali ich učitelia, skupinoví vedúci alebo aj žiaci (oddielové kroniky). Boli predmetom hodnotenia a kontroly (Beňušková, 1994), a preto im školy i pionierske organizácie venovali zvýšenú pozornosť. O reálnej kontrole nachádzame záznam aj v *Kronike PO pri ZŠ v Abraháme* (šk. r: 1985/86) z 23. 6. 1986.

4 Vizuálne prvky v kronikách

Pri skúmaní presahov ideológie socializmu do voľnočasových činností detí (Gubricová, 2017, 2018) na základe štúdia kroník, sme zaznamenali bohatosť vizuálnych prvkov, ktoré obsahovali pionierske kroniky. Išlo o rôzne ilustrácie, fotografie, listy a iné artefakty, ktoré dokumentovali činnosť príslušnej pionierskej organizácie. V niektorých prípadoch mali väčšiu výpovednú hodnotu ako text kroník. V našom výskume nás zaujímalo, aké typy vizuálnych prvkov sa nachádzajú v pionierskych kronikách, ako sa v nich prejavila výtvarná expresivita a tvorivosť kronikárov a akú funkciu plnili v kronikách.

Ako výskumnú metódu sme použili analýzu vizuálnych prvkov vyskytujúcich sa v rámci kroník. Premetom analýzy boli kroniky z obdobia rokov 1976 – 1989. Išlo o dostupný výber, na základe ktorého sme analyzovali Kroniky PO pri ZŠ v Abraháme (1979-1989) a PO pri ZŠ na Ul. J. Bottu v Trnave (1976-1989). Výskum bo realizovaný v mesiacoch december 2019 a január 2020. Celkovo sme analyzovali 23 ročníkov kroník.

4.1 Typy vizuálnych prvkov v kronikách pionierskych organizácií

V prvej časti výskumu sme sa zamerali na analýzu vizuálnych prvkov kroník. Chceli sme zistiť, aké **typy vizuálnych prvkov** sa vyskytovali v pionierskych kronikách. Na základe identifikovaných rôznych typov vizuálnych prvkov sme si vytvorili následné kategórie.

4.1.1 Ilustrácie

Ilustrácie k textom patrili k najpočetnejším vizuálnym prvkom, ktoré sme identifikovali v kronikách. Viazali sa k textom dokumentujúcim rôzne **oslavy pamätných dní a sviatkov**. Patrili k nim oslavy Slovenského národného povstania (SNP), zahájenia nového školského roka, Deň Československej ľudovej armády (ČSLA), výročie Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie (VOSR), oslavy Mesiaca československo-sovietskeho priateľstva (MČCSP), Medzinárodný deň študentstva, výročie Víťazného februára, Medzinárodný deň žien (MDŽ), oslavy Sviatku práce, Deň víťazstva nad fašizmom, Medzinárodný deň detí (MDD) a koniec školského roka. Obrázky pri uvedených sviatkoch spravidla ilustrovali obsah textu (Kronika PO pri ZŠ v Abraháme, šk. r.: 1984/85, obrázok č. 1, šk. r.: 1978/79 obrázok č. 2).

Obrázok 1: Ilustrácia k Sviatku práce.

Obrázok 2: Ilustrácia k otvoreniu nového šk. roka.

Ilustrácie k pamätným dňom a sviatkom spravidla dopĺňali a ilustrovali text k danému sviatku. Pri politických sviatkoch nechýbali symboly komunizmu (kosák, kladivo, hviezda...), často sa vyskytovali vlajky (Sovietskeho zväzu, Československa), predmety typické pre sovietsku kultúru a tradície (napr. matriošky, samovar), ale aj iné prvky a symboly propagujúce úspech socializmu (rôzne stavby – továrne, mosty, komíny fabriek, robotníci a i.). V ilustráciách súvisiacich s armádou (Deň ČSLA) sa stretávame s výskytom

podobizní vojakov (často sovietskych), zbraní a inej vojenskej techniky. Ich súčasťou sú často aj deti, ktoré boli zobrazované v interakcii s vojakmi (napr. podávanie kvetov). Možno predpokladať, že tieto zobrazenia mali navodzovať pocit vďaky za slobodu a obdivu k Sovietskej armáde.

V ilustráciách nepolitických sviatkov a pamätných dní (napr. MDD, začiatok a koniec školského roka a i.) sa často vyskytovali ilustrácie šťastných detí (často aj v pionierskej rovnosťate), holubica, slnko, kvety a pod. Dá sa predpokladať, že tieto ilustrácie mali navodzovať ideu spokojnosti a šťastného života v socializme.

Okrem uvedených ilustrácií k sviatkom sme v kronikách zaznamenali aj ilustrácie, ktoré sa viazali k textom súvisiacimi s rôznym **politickými výročiami**. Súviseli s výročiami zjazdov KSČ, s životnými výročiami osôb činných v politickom živote, prípadne s ich úmrtím alebo nedožítými výročiami. Ilustrácie vyskytujúce sa pri týchto osobnostiach mali za úlohu dokresľovať politickú aktivitu osobnosti, alebo išlo o ich portréty (Napr. Kronika PO pri ZŠ na Ul. J. Bottu v Trnave, šk. r.: 1979/80, obrázok č. 3).

Obrázok 3: Portrét V. I. Lenina.

V ilustráciách k politickým sviatkom sa nachádzali predovšetkým symboly komunizmu (kosák, kladivo, hviezda). Môžeme v nich nájsť aj prvky kvetov a listov (napr. lipy, ako symbolu Slovanov, karafiátu a pod.), alebo iné prvky, ktoré mali dekoratívnu funkciu.

Iný typ ilustrácií predstavovali ilustrácie pri textoch viažucich sa k **činnosti PO SZM**. Išlo o oslavy výročia vzniku PO SZM, záznamy o skupinových zhromaždeniach, zasadnutiach skupinových rád (napr. Kronika PO pri ZŠ v Abraháme, šk. r.: 1978/79, obrázok č. 4), alebo pionierske hry, verejno-prospešné činnosti, zbery a pod.

Obrázok 4: Ilustrácia k zasadnutiu skupinovej rady.

Uvedené záznamy boli doplnené obrázkami prezentujúcimi činnosť pionierov. Často boli doplnené vyobrazením rôznych pionierskych symbolov napr. pioniersky odznak, pionierska šatka, bubon a trúbka (ako súčasť pionierskych ceremónií). V rámci viacerých ilustrácií k uvedeným činnostiam sme identifikovali aj rôzne symboly komunizmu (kosák, kladivo, hviezda a i.).

K zaujímavým ilustráciám patrili ilustrácie súvisiace **so spoluprácou PO** s rôznymi krajinami tzv. Východného bloku. Tu sa často vyskytovali ilustrácie s podobizňami detí rôznych rás, často držiacich sa za ruky, ale aj podobizeň holubice ako symbolu mieru, či obrázok zemegule. Tieto ilustrácie mohli symbolizovať spolupatričnosť, ktorá bola v období socializmu veľmi výrazná (napr. Kronika PO pri ZŠ v Abraháme, šk. r.: 1981/82).

Pri textoch o voľnočasových činnostiach (záujmové činnosti, súťaže, lyžiarske výcviky, besedy, návštevy filmových a divadelných predstavení, diskotéky a pod.) mali ilustrácie často popisný charakter a zobrazovali obsah textu.

4.1.2 Výstrižky z novín, časopisov a plagátov

Druhú kategóriu vizuálnych prvkov predstavujú **výstrižky z novín, časopisov a plagátov**. V rámci analyzovaných vizuálnych prvkov v uvedených kronikách sme identifikovali výstrižky z novín s informáciou o úspechoch pionierov v rôznych **súťažiach** (napr. Kronika PO pri ZŠ v Abraháme, šk. r.: 1980/81, obrázok č. 5). Mali za úlohu dokumentovať úspech dosiahnutý pioniermi. Výsledky v texte novín boli často zvýraznené podčiarknutím.

Obrázok č. 5: Výstrižok z novín dokumentujúci úspech PO.

V rámci kroník sme sa stretli aj s výstrižkami z novín, ktoré mali **informovať o významnej spoločenskej/politickej udalosti**. Ukážku takto využitých výstrižkov môžeme nájsť napr. v Kronike PO pri ZŠ v Abraháme (šk. r.: 1982/83). Ide o výstrižok z novín s podobizňou prezidenta ČSSR G. Husáka za rečníckym pultom. Text novín informuje o Mierovom zhromaždení v Prahe.

V kronikách sa vyskytovali aj výstrižky s **podobizňami významných československých a sovietskych politikov** pri príležitostiach ich výročí narodení/úmrťí, alebo pri samotnom úmrtí (napr. Kronika PO pri ZŠ v Abraháme, šk. r.: 1982/83, obrázok č. 6).

Obrázok č. 5: Výstrižok z novín s podobizňou L. I. Brežneva.

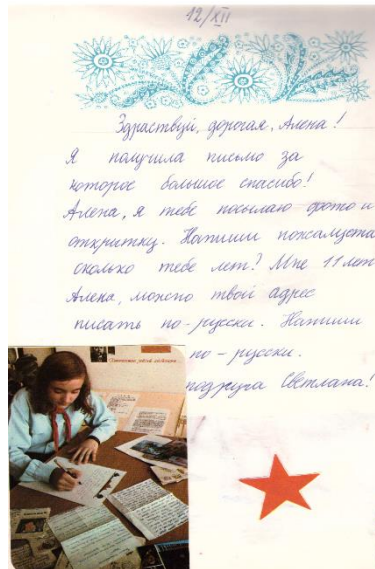
K zaujímavým prvkom, s ktorými sa môžeme stretnúť v rámci kroník, patria **plagáty a výstrižky z plagátov**. Nachádzajú sa na nich napr. ozbrojení robotníci brániaci závody na pozadí (?) (Kronika PO pri ZŠ na Ul. J. Bottu v Trnave, šk. r.: 1978/79, obrázok č. 17). Plagát v kronike je dvojfarebný s využitím modrej a červenej farby. Postavy robotníkov sú zobrazené ako siluety. Na pozadí sa nachádzajú komíny fabriky a symboly kladivo a kosák.

Iný typ použitia výstrižkov z plagátov predstavuje výstrižok z novín, doplnený o fotografiu z filmu k sovietskemu filmu: „Zlý duch tajgy.“ Tento výstrižok má charakter plagátu a dokumentuje účasť pionierov na premietaní filmu (Kronika PO pri ZŠ v Abraháme, šk. r.: 1981/82).

Niektoré výstrižky z novín a časopisov mali skôr **ilustračný charakter**. Napr. pri príležitosti osláv Medzinárodného dňa študentstva sa v Kronike PO pri ZŠ v Abraháme (šk. r.: 1978/79) nachádzajú výstrižky z novín/časopisov. Išlo o čierno-biele výstrižky zobrazujúce anonymné tváre mladých ľudí rôznych rás. Výstrižky boli doplnené obrázkom zeme-gule obkolesenej farebným päť-lupeňovým kvetom. Aj keď uvedený vizuálny prvok mal ilustračný charakter k textu, v jeho vizuále možno identifikovať ideologickú symboliku. Rôznorodosť rás zobrazených mladých ľudí mohla naznačovať medzinárodný charakter sviatku. Zemeguľa umiestnená v kvete symbolizovala myšlienku mieru. Číslo päť mohlo predstavovať päť obývaných kontinentov a farebnosť lupeňov kvetu mohla ilustrovať ich rôznorodosť.

4.1.3 Listy a pohľadnice

Ďalšiu kategóriu vizuálnych prvkov predstavujú **listy a pohľadnice**, ktoré patria k zaujímavým fragmentom v rámci kroník. **Dokumentujú ducha družby** pionierov v rámci krajín socialistického bloku, ktorý bol jednou z charakteristík socializmu. Napr. v Kronike PO pri ZŠ na Ul. J. Bottu v Trnave (šk. r.: 1978/79, obrázok č. 7) môžeme nájsť vlepenej list s fotografiou pionierky písucej listy.

Obrázok č. 7: List a fotografia pionierky.

Súčasťou listov boli aj často aj rôzne pohľadnice, obrázky a drobné darčeky, ktoré si pionieri medzi sebou vymieňali. Išlo predovšetkým o listy od pionierov zo Sovietskeho zväzu a iných socialistických krajín.

Iný príklad predstavuje **pohľadnica/pozdrav** z určitého mesta. Je svedkom aktívnej korešpondencie, ktorá sa praktizovala v rámci pionierskej organizácie. Príkladom je aj pohľadnica – Pozdrav z Prahy, ktorej odosielateľom boli vietnamskí študenti, ktorí boli hosťami na besede v PO, o čom svedčí predchádzajúci záznam v kronike (Kronika PO pri ZŠ v Abraháme, šk. r.: 1978/79). V kronikách sa môžeme stretnúť aj s pohľadnicami, ktoré neboli poslané, ale predstavovali suveníry z výletu pionierov v danom meste (napr. Kronika PO pri ZŠ v Abraháme, šk. r.: 1981/82). Pohľadnica zachytávala nákupné centrá a sídlisko ako pýchu socialistického budovateľstva.

Iný typ pohľadníc predstavujú tzv. **Zdravice**. Posielali sa pri príležitosti Nového roka. Napr. v Kronike PO pri ZŠ v Abraháme (šk. r.: 1978/79) môžeme nájsť Zdravicu, ktorú poslali študenti z Vietnamu pionierom v Abraháme. Zdravice si pionieri vymieňali aj s predstaviteľmi patronátnych podnikov a organizácií.

4.1.4 Fotografie

Ďalšiu kategóriu vizuálnych prvkov v kronikách predstavujú **fotografie**. V kronikách sa začínajú častejšie objavovať v 80.-tych rokoch. Zvyčajne ide o **fotografie zo športových súťaží**, ktoré mali **dokumentačný charakter**.

V kronikách sa môžeme stretnúť napr. s fotografiami z lyžiarskych výcvikov (napr. Kronika PO pri ZŠ v Abraháme, šk. r.: 1986/87, obrázok č. 8), z rôznych kultúrnych podujatí, napr. karneval, súťaže, výlety a pod.

Obrázok č. 8: Fotografie z lyžiarskeho výcviku.

4.1.5 Diplomy

Z ďalších vizuálnych prvkov môžeme v kronikách nájsť aj diplomy, dokumentujúce výsledky konkrétnej PO. Napr. Kronika PO pri ZŠ v Abraháme (šk. r.: 1981/82) obsahuje diplom – čestný list, udelený Okresným štábom PO SZM v Galante za dosiahnuté výsledky pionierskemu oddielu v hre „Pochod za Červenou hviezdou.“

4.1.6 Texty básní/úryvky

Zaujímavým vizuálnym prvkom vyskytujúcim sa v kronikách PO, sú texty básní (úryvky z básní). Spravidla išlo o básne propagujúce PO (napr. Kronika PO pri ZŠ v Abraháme, šk. r.: 1982/83). Báseň bola tematicky doplnená o výstrižky z časopisu s pioniermi. Iným príkladom výskytu básne bola správa o úmrtí L. I. Brežneva (Kronika PO pri ZŠ v Abraháme, šk. r.: 1982/83). V tomto prípade mala báseň pietny charakter. Iný príklad využitia básne predstavuje text básne O mackovi a výstrižok z knihy, ktorý ilustroval záznam o besede so spisovateľom D. Hevierom. (Kronika PO pri ZŠ v Abraháme, šk. r.: 1984/85).

4.1.7 Podpisy významných osobností

Súčasťou správ o konaní rôznych besied a stretnutí sú aj podpisy ich účastníkov. Napr. Kronika PO pri ZŠ v Abraháme (šk. r.: 1978/79) dokumentuje stretnutie pionierov s príslušníkmi vojenského útvaru 8216/10 v Seredi, ktoré sa uskutočnilo 6.10.1978 pri príležitosti Dňa ČSLA. Ide o dodatočne vlepeneý list obsahujúci text o podujatí s podpismi príslušníkov armády a s dodatkom o venovaní a poďakovaní vojakov za krásny deň prežitý spolu s deťmi.

4.1.8 Ornamenty

Zaujímavou kategóriou je výskyt ornamentov a ozdobného písma. Vyskytujú sa predovšetkým na okrajoch strán a prevládajú v nich rôzne rastlinné (halúzky, kvety) a živočíšne vzory (vtáci). Častokrát majú základ v ľudovej tvorivosti (obrázok č. 13). Môžeme v nich však nájsť aj prvky typické pre kultúru Sovietskeho zväzu.

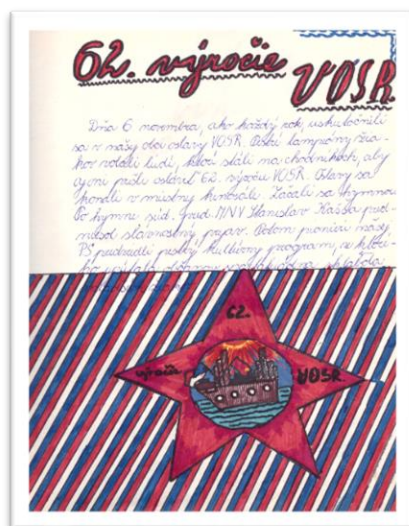
Vizuálne prvky tvorili neoddeliteľnú súčasť pionierskych kroník. Vyznačovali sa pestrosťou a nápaditosťou. Ako z uvedeného vyplýva, kronikári využívali rôzne typy vizuálnych

prvkov, ktoré dokresľovali dokumentované udalosti, ale často v sebe niesli aj sekundárnu informáciu o danej dobe. Sú nielen výpoveďou o udalostiach, ale vypovedajú mnoho aj o samotných kronikároch, ktorí vytvárali kroniky, prípadne o ľuďoch, ktorí kronikárov viedli.

4.2 Výtvarná expresivita a tvorivosť kronikárov

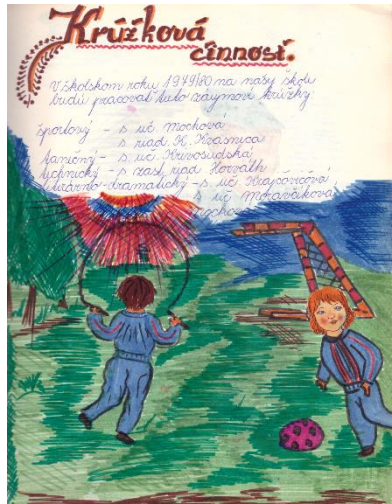
V druhej časti výskumu nás zaujímalo, ako sa prejavovala **výtvarná expresivita a tvorivosť kronikárov**.

Už pri prvotnom prelistovaní kroník je zjavné, že kroniky sa líšia v rámci jednotlivých pionierskych organizácií, ale aj v rámci jednej pionierskej organizácie počas rôznych období. Veľký vplyv na obsahovú a estetickú stránku kroniky mal samotný kronikár. Osobnosť kronikára sa významne odrazila na vonkajšej podobe kroniky. Obrázky, ktoré vytvárali kronikári – deti, sa vyznačovali farebnosťou, obsažnosťou (až popisnosťou) zobrazenej udalosti a množstvom detailov (napr. Kronika PO pri ZŠ v Abraháme, šk. r.: 1979/80, Obrázok č. 9).

Obrázok č. 9: Ukážka ilustrácie kronikárov – pionierov – detaily kresby.

Potvrzuje to aj Beňušková (1994), ktorá uvádza, že najmä v kronikách, ktoré viedli deti – pionieri (oddielové a skupinové kroniky) sa objavuje skutočnosť, že texty kroník sú bohato výtvarne dotvorené a okrem faktov popisujú aj oficiálne očakávané kolektívne prežívanie udalostí. Práve v textoch kronikárov – detí, tak môžeme sledovať príznačnú štylizáciu do výrazu oslavnosti a kolektívnej radosti z podujatia. Tá sa prejavila nie len v textoch, ale aj v ilustráciách kroník. (porovnaj Kronika PO pri ZŠ v Abraháme, šk. r.: 1979/80, obrázok č. 10).

Obrázok č. 10: Ukážka ilustrácie kronikárov – pionierov – štylizácia oslavnosti a radosti.

Iný prístup vo vedení kroník možno sledovať v kronikách, ktoré viedli dospelí. V Kronike PO pri ZŠ na Ul. J. Bottu v Trnave sa môžeme stretnúť s viacerými školskými rokmi, kde funkciu kronikára zastával dospelý. Prejavilo sa to výskytom množstva vlepaných výstrižkov obrázkov (napr. v šk. r.: 1978/79, obrázok č. 11), dokresľovaním, schematizmom a zjednodušovaním ilustrácií (napr. v šk. r.: 1969/70, obrázok č. 12), ako aj nahrádzaním ilustrácií využívaním prepracovaných ornamentov umiestnených na okraji listu (napr. v šk. r.: 1969/70, obrázok č. 13).

Obrázok č. 11: Ukážka ilustrácie kronikárov – dospelých – vlepanie výstrižkov ako náhrada ilustrácie.

Obrázok č. 12: Ukážka ilustrácie kronikárov – dospelých – zjednodušovanie ilustrácií.

Obrázok č. 13: Ukážka ilustrácie kronikárov – dospelých – ornamentey.

Ako vyplýva z uvedeného, vizuálnu stránku kroník v značnej miere ovplyvňovala osobnosť kronikára. Ten určoval obsah, formu a spôsob prezentácie jednotlivých udalostí. Vizuálne prvky tvorili významnú súčasť kroník. Dokumentovali jednotlivé udalosti, dokresľovali ich priebeh. Alebo plnili ešte iné funkcie, ktoré priamo súviseli s obdobím socializmu?

4.3 Funkcie vizuálnych prvkov v kronikách

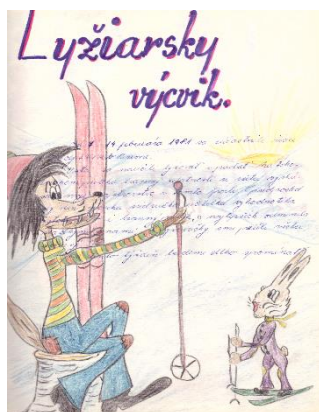
Jednou zo základných funkcií vizuálnych prvkov v kronikách bola **informačná funkcia**. Informovali o rôznych udalostiach a o ich priebehu. Často informačne dopĺňali text, ako to dokumentuje napr. aj obrázok č. 14 (Kronika PO pri ZŠ na Ul. J. Bottu v Trnave, šk. rok: 1978/79).

Obrázok č. 14: Informačná funkcia vizuálnych prvkov.

Práve z výstrižkov na obrázku sa dozvedáme o pestrej činnosti pionierov, vizuálne pionierskeho znaku ako základného symbolu PO, ale aj o prepojenosti PO na ideológiu komunizmu (symbol päťcípej hviezdy). Zaujímavým vizuálnym prvkom je aj ideologicky ladené heslo a obrázky kvetín, ktoré často zdobili texty kroník.

Vizuálne prvky v kronikách plnili **ilustračnú funkciu**. Jednotlivé ilustrácie ilustrovali texty kroník. Napr. v Kronike PO pri ZŠ v Abraháme (šk. r.: 1978/79) sa môžeme stretnúť s ilustráciami záujmových krúžkov popísaných v texte. Ide o ilustrácie vyskytujúce sa pri vymenovaní jednotlivých záujmových krúžkov. Zaujímavý je popisný ráz ilustrácií, keď jednotlivé ilustrácie dôsledne kopírujú jednotlivé typy záujmových krúžkov (tanečný krúžok – obrázok baletky, technický krúžok – vyrezaná postava mačky z dreva, šikovné ruky – vyšívací kruh s ihlou, niťou a vyšitým obrázkom kvetov atď.). Na ilustračnú funkciu vizuálnych prvkov poukazuje aj obrázok č. 15 (Kronika PO pri ZŠ v Abraháme, šk. rok: 1980/81), kde ilustrátor vtípnym spôsobom využil motív detskej rozprávky.

Obrázok č. 15: Ilustračná funkcia vizuálnych prvkov v kronikách.

Avšak aj v tomto na prvý pohľad „nevinnom“ obrázku môžeme vidieť silný vplyv Sovietskeho zväzu. Naznačuje ďalšiu významnú funkciu, ktorú vizuálne prvky v kronikách plnili – **ideologickú funkciu**.

Prvky súvisiace s ideológiou komunizmu sa v kronikách objavovali v kontexte politických sviatkov, textov súvisiacich s dianím v spoločnosti, v spojitosti s textami o politických dejateľoch, ale vyskytli sa aj v súvislosti s činnosťou PO SZM. Išlo o rôzne symboly

komunizmu: kosák, kladivo, päť-cípa hviezda (napr. Kronika PO pri ZŠ na Ul. J. Bottu v Trnave, šk. r.: 1977/78, obrázok č. 16).

Obrázok č. 16: Symboly komunizmu vo vizuálnych prvkoch kroník.

Ale aj obrázky milicionárov pripravených brániť závody/štát?/socialistické zriadenie(?) (napr. Kronika PO pri ZŠ na Ul. J. Bottu v Trnave, šk. r.: 1979/80, obrázok č. 17) zobrazených s využitím prvkov socialistického realizmu dokumentujú fakt, že kroniky mali aj ideologické poslanstvo.

Obrázok č. 17: Ideologická funkcia vizuálnych prvkov v kronikách.

Za zaujímavý možno považovať aj fakt, že kroniky boli zásadne čerenej farby so zlatým nápisom.

S uvedenou funkciou súvisí aj ďalšia, **propagandistická funkcia** kroník. Môžeme ju identifikovať na základe výskytu výstrižkov politických funkcionárov propagujúcich mier a úspechy socializmu (napr. Kronika PO Pri ZŠ v Abraháme, šk. r.: 1981/82, obrázok č. 18).

Obrázok č. 18: Propagandistická funkcia vizuálnych prvkov v kronikách.

Iný vizuálny prvok s propagandistikou funkciou predstavovali heslá. Išlo predovšetkým o budovateľské heslá, ktoré mali za cieľ zdôrazniť silu textu, udalosti. Napr.: „*Žime, učme sa a pracujme pre socializmus!*“ (Kronika PO pri ZŠ na Ul. J. Bottu v Trnave, šk. r.: 1978/79), „*Deťom celého sveta mier!*“ (Kronika PO pri ZŠ v Abraháme, šk. r.: 1983/84) a i. Boli často umiestnené v hlavičke alebo v závere textu, ale vyskytovali sa aj na samotných stranách kroník, napr. pred začiatkom nového školského roka.

Ďalšou funkciou, ktorú vizuálne prvky v kronikách plnili, bola **dokumentačná funkcia**. Išlo o funkciu, ktorá vyplývala zo základnej funkcie kroniky, a to dokumentovať priebeh a obsah významných udalostí (porovnaj Horáková, 2009).

Obrázok č. 19: Dokumentačná funkcia vizuálnych prvkov v kronikách.

Jednotlivé vizuálne prvky v kronikách (ilustrácie, výstrižky, fotografie, diplomy a i.) spolu s textom kroník dokumentovali danú dobu, udalosti, ktoré ovplyvnili skupinu pionierov, ktorá danú kroniku viedla, ale aj jej pisateľov (Kronika PO pri ZŠ na Ul. J. Bottu v Trnave, šk. r.: 1978/79, obrázok č. 19).

Záver

V kronikách pionierov sa v období socializmu sa nachádzalo veľa vizuálnych prvkov. Mali zvyčajne sekundárnu funkciu (dopĺňať text kroník), ale stretli sme sa aj s primárnou dokumentačno-informačnou funkciou, kedy vizuálne prvky nahrádzali obsahové/textové prvky obsiahnuté v kronikách, alebo nad nimi informačne i rozsahovo prevládali. Informácie obsiahnuté v jednotlivých vizuálnych prvkoch mali veľkú výpovednú hodnotu a môžeme ich hodnotiť ako obsažné. Vizuálne prvky v kronikách dokumentovali typy a priebeh konkrétnych udalostí, obnažovali „ducha“ daného historického obdobia a svojou optikou zobrazovali a dokumentovali život detí – pionierov a zanechávali tak odkaz pre ďalšie generácie. Práve vďaka nim máme možnosť skúmať, poznávať a lepšie pochopiť dobu, konanie a prežívanie jej aktérov, ako aj spôsob jej zaznamenávania.

Acknowledgement: This work has been supported by the Scientific Grant Agency of the Slovak republic VEGA under the Grant No. VEGA 1/0106/20.

Použitá literatúra

1. Belan, R. 2015. *Zväzáci*. Bratislava: SLOWART. ISBN 978-80-556-1432-8.
2. Beňušková, Z. 1994. Oslavy pamätných dní, výročných a štátnych sviatkov v Bratislave vo svetle školských a pionierskych kroník. In. *Etnologické rozpravy*. rok 2., roč. 1.
3. Bizová, N. 2018. Záujmové činnosti žiakov špeciálnych základných škôl v období normalizácie. In. Kudláčová, B. (ed.) *Pedagogické myslenie a školstvo na Slovensku od obdobia normalizácie po pád komunizmu*. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave. ISBN 978-80-568-0123-9.
4. Gubricová, J. 2017. Presahy ideológie komunizmu do činností detí vo voľnom čase v rokoch 1949 – 1968. In. Kudláčová, B. (ed.) *Pedagogické myslenie a školstvo na Slovensku od konca druhej svetovej vojny po obdobie normalizácie*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis. ISBN 978-80-568-0062-1.
5. Gubricová, J. 2018. Presahy ideológie komunizmu do činností detí vo voľnom čase v rokoch 1969-1989. In. Kudláčová, B. (ed.) *Pedagogické myslenie a školstvo na Slovensku od obdobia normalizácie po pád komunizmu*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis. ISBN 978-80-568-0123-9.
6. Horáková, J. 2009. *Školská kronika – výpoveď o dobe*. (Citované dňa 14.1.2019). Dostupné na: (<https://zena.sme.sk/c/4812834/skolska-kronika-vypoved-o-dobe.html#ixzz5cZiJ6ZOW>).
7. Jašek, P. 2012. *Protikomunistický odboj v strednej a východnej Európe*. Bratislava: Ústav pamäti národa. ISBN 978-80-89335-50-3.
8. Krankus, M. 2018. K niektorým problémom vývoja pedagogiky na Slovensku v rokoch 1965 – 1973. In. Kudláčová, B. (ed.) *Pedagogické myslenie a školstvo na Slovensku od obdobia normalizácie po pád komunizmu*. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave. ISBN 978-80-568-0123-9.
9. Kroniky PO pri ZŠ v Abraháme, šk. r.: 1979-1989.
10. Kroniky PO pri ZŠ Ul. J. Bottu v Trnave, šk. r.: 1976-1989.
11. Krúpová, A. 2013. *Príručka pre obecných a školských kronikárov*. Prešov: RVC. ISBN 978-80-971358-0-5.
12. Kudláčová, B. (ed.). 2017. *Pedagogické myslenie a školstvo na Slovensku od konca 2. Svetovej vojny po obdobie normalizácie*. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave. ISBN 978-80-568-0062-1.

13. Kudláčová, B. (ed.). 2018. *Pedagogické myslenie a školstvo na Slovensku od obdobia normalizácie po pád komunizmu*. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave. ISBN 978-80-568-0123-9.
14. Kudláčová, B. (ed.). 2019. *Pedagogické myslenie, školstvo a vzdelavanie na Slovensku v rokoch 1945-1989*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis. ISBN 978-80-568-0369-1.
15. Londák, M. – Sikora, S. – Londáková, E. 2016. *Od predjaria k normalizácii. Slovensko v Československu na rozhraní 60. a 70. rokov 20. storočia*. Bratislava: VEDA. ISBN 978-80-224-1531-6.
16. Pavlík, O. 1985. *Pedagogická encyklopédia Slovenska*. Bratislava: Veda. ISBN 71-063-85.
17. Profantová, Z. 2005a. *Malé dejiny veľkých udalostí I. v Česko(a)Slovensku po roku 1948, 1968, 1989*. Bratislava: Ústav etnológie SAV v Bratislave. ISBN 80-89069-13-4.
18. Profantová, Z. 2005b. *Malé dejiny veľkých udalostí II. v Česko(a)Slovensku po roku 1948, 1968, 1989*. Bratislava: Ústav etnológie SAV v Bratislave. ISBN 80-89069-14-2.
19. Višňovský, L. – Brindza, J. 1982. *Prvé kroky v pionierskej skupine*. Bratislava: Smena, vydavateľstvo SÚV SZM. ISBN 73-028-82.

Kontakt

PaedDr. Janette Gubricová, PhD.

Katedra pedagogických štúdií, Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave
Priemyselná 4, 917 01 Trnava
janette.gubricova@truni.sk